

Prejudiciile derivate din contractele de antrepriza în construcții. Posibilitățile antreprenorilor de limitare a prejudiciilor solicitate de beneficiari

Proiectele de antrepriza în construcții din România – fie ele proiecte rezidențiale sau construcții de drumuri și cai ferate - sunt într-o continua expansiune. În cadrul acestora, adeseori antreprenorii se confrunta cu probleme legate de plata lucrarilor, sau multe alte neîndepliniri ale obligațiilor de catre Beneficiar, care au drept consecința rezilierea contractelor.

În acest context, este important ca în momentul în care anumite contracte de lucrari sunt reziliate, iar beneficiarul solicita antreprenorului anumite sume derivate din încetarea contractului, acest prejudiciu sa poata fi cenzurat de catre antreprenor.

Aceasta diminuare a prejudiciului se poate obține cu succes prin invocarea condițiilor legale pe care trebuie sa le întruneasca prejudiciul, cu referire la practica judiciara recenta în aceste sens.

1. Elemente defnitorii ale prejudiciului în dreptul român

Prejudiciul este în primul rând o condiție a raspunderii civile contractuale. În același timp, prejudiciul reprezinta echivalentul acestei raspunderi contractuale. Ceea ce este important de subliniat este ca întotdeauna debitorul este culpabil doar pentru neexecutarea *lato sensu* a obligației sale contractuale, în limitele prejudiciului cauzat.

În acest context, proba existentei si întinderii prejudiciului este o condiție absolut necesara, deoarece nu întotdeauna neexecutarea obligației contractuale genereaza prejudicii.

Prin urmare, prejudiciul poate fi definit în mod concis drept sancțiunea pentru neexecutarea obligațiilor contractuale.¹

Pentru a se a putea atrage raspunderea debitorului cu privire la un eventual prejudiciu, trebuie probata întrunirea tuturor condițiilor cu privire la acel prejudiciu, conform principiilor de drept comun. Aceasta sarcina îi incumba **creditorului obligației neexecutate sau executate în mod necorespunzator.**²

În doctrina și jurisprudența s-au conturat anumite trasaturi esențiale ale prejudiciului, pe care instanțele le aplica cu rigurozitate și pe care le vom puncta în cele ce urmeaza.

De multe ori, creditorii obligațiilor neexecutate sau executate neconform solicita de la debitor un prejudiciu global,

care depășește sfera de răspundere a debitorului.

Astfel, în practica, de multe ori antreprenorii, în urma rezilierii contractelor de lucrări, primesc de la beneficiari solicitări cu privire la acoperirea unor prejudicii derivate din contractele de finanțare ale beneficiarilor, sau alte contracte conexe pe care aceștia le-au încheiat, care au fost reziliate ca urmare a contractului de lucrări.

Este important să cunoaștem în detaliu limitele legale ale prejudiciului, pentru a putea utiliza anumite instrumente în scopul corectării eventualelor derapaje în privința prejudiciului, cum ar fi admiterea anumitor sume solicitate, care exced sferei unui prejudiciu previzibil.

Ne vom concentra în cele ce urmează asupra celor trei condiții existențiale ale prejudiciului, acela de a fi (i) direct, (ii) cert și (iii) previzibil.

2. Condiția prejudiciului direct

O primă condiție esențială pe care trebuie să o îndeplinească prejudiciul este aceea de a fi rezultatul direct al neexecutării de către debitor așa cum reiese din dispozițiile art. 1530 NCC.³

Pentru a fi direct, prejudiciul presupune existența unui **raport de cauzalitate între fapta ilicită și acel prejudiciu** injust cauzat victimei. Așadar, el privește un **element obiectiv**, raportul de cauzalitate, iar nu unul subiectiv.⁴

Un creditor are dreptul să ceară debitorului repararea integrală a prejudiciului pe care acesta i l-a cauzat ca o consecință directă și necesară a neexecutării fără justificare sau, după caz, culpabilă a obligației. Sarcina probei **caracterului direct** al prejudiciului îi revine creditorului obligației neexecutate.

Caracterul direct al prejudiciului se apreciază în funcție de un element obiectiv, care este raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul injust, produs victimei. Sfera prejudiciului direct include atât prejudiciul cauzat printr-o legătură cauzală directă, cât și printr-o legătură cauzală indirectă, prin ”ricoseu”. Legătura cauzală indirectă nu are nimic comun cu prejudiciul indirect, care se situează în afara raportului de cauzalitate.⁵

Raportul de cauzalitate indirectă pune în discuție repararea prejudiciului cauzat tertilor, adică victimelor indirecte ale faptei ilicite cauzate victimei directe. Legat de prejudiciul prin ricoseu, Î.C.C.J., printr-o decizie privind pronunțarea unei hotărâri prealabile, a statuat că prejudiciul prin ricoseu este *acel prejudiciu suferit de terta persoană, victima indirectă, cauzat acesteia prin prejudiciul inițial, provocat direct și nemijlocit printr-o faptă ilicită sau alt eveniment, victimei imediate*.⁶ Prejudiciul prin ricoseu este tot un prejudiciu direct reparabil, în măsura în care se stabilește că este consecința aceleiași fapte ilicite produse asupra altei persoane. Prejudiciul prin ricoseu poate fi economic, dacă victimei i s-a încălcat un drept sau interes legitim de natură patrimonială sau de natură nepatrimonială, chiar dacă modalitatea de reparare are un caracter patrimonial.⁷

3. Condiția prejudiciului cert

În ceea ce privește certitudinea prejudiciului⁸ putem vorbi despre un prejudiciu ”cert” atunci când existența lui este sigură, neîndoielnică și, totodată, întinderea sa poate fi stabilită în prezent.⁸

În măsura în care antreprenorul poate demonstra că pierderea nu a fost suferită în mod concret de beneficiar și că acesta are alte remedii la dispoziție, solicitarea beneficiarului va fi respinsă. Aceasta deoarece obligarea debitorului obligației neexecutate la a repara toate pierderile, de orice fel, suferite de către creditor ar

constitui o soluție injustă și care are excede rațiunii răspunderii contractuale ca și instituție.

Cu titlu de exemplu, beneficiarul dintr-un contract de lucrari poate invoca pierderea unor relații contractuale cu anumiți terți ca urmare a rezilierii contractului de lucrari, fapt ce conduce la pierderi patrimoniale.

Într-o speță recentă pronunțată de Curtea de Apel Timișoara în calea de atac a recursului¹⁰, beneficiarul a solicitat un prejudiciu de două ori mai mare decât valoarea contractului de antrepriza, derivat din pierderea unei finanțări ca urmare a rezilierii contractului de lucrari. Instanța a apreciat ca prejudiciul nu este direct întrucât antreprenorul nu avusese cunoștința de contractele de finanțare, ele nefiind parte din documentația de atribuire¹¹.

Instanța a mai adăugat, cu privire la caracterul cert al prejudiciului ca:

”Dacă în ipoteza în care prejudiciul este consecința imediată și directă a neexecutării unei obligații efortul probatoriu poate fi unul facil, în cazurile în care creditorul pretinde recuperarea pierderilor izvorâte din surse diferite de contractul dintre părți, analiza pe care trebuie să o realizeze instanța este una mult mai dificilă.

Astfel, revine instanței rolul de a cerceta dacă:

(i) pierderea a fost suferită în mod concret de creditor și

(ii) dacă acesta nu mai are alte remedii la dispoziție.

*Obligarea debitorului obligației neexecutate la a repara toate pierderile, de orice fel, suferite de către creditor este o soluție injustă și care ar exceda rațiunii răspunderii contractuale ca instituție. **Dacă creditorul invoca pierderea unor beneficii dintr-un contract încheiat cu o terță parte, instanța trebuie să realizeze o analiză pertinentă a altor remedii pe care creditorul le-ar avea pentru menținerea contractelor, posibilitatea concretă de a contracta din nou astfel de beneficii și a nu suferi pierderea respectivă.** (...) În cauza, Autoritatea s-a rezumat la a invoca existența unor contracte cu un terț finanțator, contract denunțat de acesta din urma. Autoritatea **nu a realizat o altă analiză a condițiilor de piață din perspectiva obținerii unei alte finanțări, nu a probat ca se afla în imposibilitatea de a contracta o nouă finanțare pentru acoperirea costurilor proiectului.**”*

Sunt considerate prejudicii certe și prejudiciile actuale și prejudiciile viitoare care este sigur ca se vor produce. Prejudiciile actuale sunt acelea care s-au produs în totalitate până la data când se cere repararea lor. Prejudiciile viitoare și certe sunt prejudiciile care nu s-au produs, dar este sigur ca se vor produce și pot fi evaluate în prezent pe baza de elemente suficiente.¹² Rezulta ca certitudinea unui prejudiciu viitor se refera atât la existența sa, cât și la întinderea sa. Dacă este sigur ca se va produce, dar nu se cunoaste întreaga lui întindere, instanța de judecată se va limita să-l oblige pe debitor numai la repararea prejudiciului evaluat cu certitudine:¹³

”Nu se poate stabili caracterul cert al prejudiciului în condițiile în care, odată cu neexecutarea contractului, exista posibilitatea solicitării rezilierii contractului și încheierea unui contract cu același obiect cu un alt partener, între prejudiciul invocat și fapta ilicită neexistând o legătură de cauzalitate directă.”¹⁴

În cauza, instanța a analizat remediile pe care creditorul le-ar avea la dispoziție și a reținut, din aceste considerente, ca prejudiciul invocat nu fusese direct și cert.

Prin urmare, instanțele române tratează cu reticență pierderile ce decurg din raporturile juridice cu terți din perspectiva certitudinii prejudiciului.

4. Condiția prejudiciului previzibil

Debitorul va raspunde numai pentru prejudiciul pe care l-a prevazut sau putea sa-l prevada la momentul încheierii contractului ca efect al neîndeplinirii obligației sale.¹⁵

Așadar, previzibilitatea este conceputa în acest caz dupa un criteriul subiectiv, acela al previzibilității prejudiciului la momentul încheierii contractului.

În privința caracterului previzibil al prejudiciului, Curtea de Apel București a reținut într-o speța ca nu au fost îndeplinite condițiile pentru a atrage raspunderea civila contractuală a pârâtei din perspectiva caracterului cert și previzibil al prejudiciului în ipoteza în care reclamanta contractase cu un terț pentru un împrumut, având reprezentarea faptului ca îl va achita cu ajutorul sumelor de bani pe care le-ar fi obținut daca pârâta și-ar fi executat obligațiile față de reclamanta.

*”În ceea ce privește dobânzile și penalitățile de întârziere pe care reclamanta trebuie să le plătească ca urmare a creditelor contractate, Curtea observa ca aceste elemente ale prejudiciului nu erau previzibile în momentul încheierii contractului de finanțare. Chiar și luând în considerare culpa gravă a pârâtei, dobânzile și penalitățile calculate de Deutche Leasing România IFN SA nu sunt consecința directă și necesară a executării cu întârziere a obligației de către pârâta, fiind asumate de reclamanta.”*¹⁶

În literatura de specialitate s-a aratat ca legea are în vedere limitarea daunelor la care este tinut debitorul, când cifra acestora nu este previzibilă. De asemenea, s-a reținut ca este necesar a se face distincție între prejudiciile intrinseci – *circa rem* –, adică acelea pe care creditorul le-ar fi putut suferi în privința lucrului în legătura cu care s-a născut obligația, și prejudiciile extrinseci – *extra rem* –, adică acele prejudicii pe care creditorul le încearcă în privința celorlalte bunuri din patrimoniul său, ca o consecință a lipsirii sale de lucrul ce i se datorează potrivit obligației din contract, urmând a fi suportate de către debitor doar prejudiciile *circa rem*, întrucât acestea au fost previzibile, urmând ca prejudiciile *extra rem* să nu fie suportate de debitorul de bună-credință, întrucât acestea nu sunt previzibile la data încheierii contractului.

Se poate astfel concluziona ca, în lipsa unui probatoriu satisfăcător, previzibilitatea prejudiciului nu poate fi în niciun caz prezumată.

Toate elementele de mai sus, așa cum au fost acestea analizate în practica instanțelor, sunt instrumente de lucru foarte utile pentru a reduce un potențial prejudiciu solicitat de beneficiar în cadrul unui contract de antrepriză. Cu atât mai mult cu cât sumele reprezentând prejudicii indirecte sau neprevizibile pot fi unele substanțiale, care depășesc uneori chiar valoarea contractelor.

[1] Dispozițiile privitoare la prejudiciu se regăsesc în Noul Cod Civil Român (“NCC”) la articolele 1350, 1530 și 1537. ”Art. 1350: Raspunderea contractuală (1) Orice persoana trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat.

(2) Atunci când, fara justificare, nu își îndeplinește aceasta îndatorire, ea este raspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte parti și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii.

(3) Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre parti nu poate înlătura aplicarea regulilor raspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile.”

[2] ”Art. 1537: Dovada prejudiciului

Dovada neexecutării obligației nu îl scuteste pe creditor de proba prejudiciului, cu excepția cazului în care prin lege sau prin convenția partilor se prevede altfel.”

[3] Art. 1530 Dreptul la daune-interese

”Creditorul are dreptul la daune-interese pentru repararea prejudiciului pe care debitorul i l-a cauzat si care este consecinta directa si necesara a neexecutarii fara justificare sau, dupa caz, culpabile a obligatiei.”

[4] Liviu Pop, Ionuț- Florin Popa, Stelian Ioan Vidu – Tratat elementar de drept civil. Obligațiile, pag. 418, Ed. Universul Juridic, 2012.

[5] BELU MAGDO Monna-Lisa, Prejudiciul patrimonial în materie contractuala si repararea acestuia, Publicatie: Revista Dreptul 4 din 2020.

[6] Înalta Curte de Casatie si Justitie, Dec. civ. nr. 12/16.05.2016, publicata în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 498 din 4 iulie 2016.

[7] O asemenea situație este prevazuta la Art. 1391 alin. 2 C. Civ.

[8] Dispozițiile care reglementeaza caracterul cert ar prejudiciului din dreptul român sunt reprezentate de Art. 1532 NCC: ”Art. 1532: Caracterul cert al prejudiciului

(1) La stabilirea daunelor-interese se tine seama de prejudiciile viitoare, atunci când acestea sunt certe.

(2) Prejudiciul ce ar fi cauzat prin pierderea unei sanse de a obtine un avantaj poate fi reparat proportional cu probabilitatea obtinerii avantajului, tinând cont de împrejurari si de situatia concreta a creditorului.

(3) Prejudiciul al carui quantum nu poate fi stabilit cu certitudine se determina de instanta de judecata.”

[9] Liviu Pop, Ionuț- Florin Popa, Stelian Ioan Vidu – Tratat elementar de drept civil. Obligațiile, pag. 415-416, Ed. Universul Juridic, 2012.

[10] <http://www.rolii.ro/hotarari/606d1235e49009bc10000033>

[11] Instanța a apreciat ca: ”Momentul la care se apreciaza caracterul direct al prejudiciului este cel al semnarii Contractului, iar la acel moment, Societatea nu a avut cunoștința doar de obligațiile derivate din contractele de finanțare, ele nefiind parte din documentația de atribuire.”

[12] M.N. Costin, C.M. Costin, Dictionar de drept civil de la A la Z, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2007, p. 772.

[13] I. Turcu, L. Pop, Contracte comerciale. Formare si executare, vol. II, pp. 469-470, citați de Terzea Viorel în Noul Cod Civil adnotat cu doctrina si jurisprudenta din 06-ian-2017, Universul Juridic.

[14] T. Bucuresti, s. a VI-a com., dec. nr. 36/2010, în C.G. Badoiu, C. Cucu, Dictionar de drept comercial, p. 107 citat de Terzea Viorel, Noul Cod Civil adnotat cu doctrina si jurisprudenta din 06-ian-2017, Universul Juridic.

[15] Art. 1533: Previzibilitatea prejudiciului: ”Debitorul raspunde numai pentru prejudiciile pe care le-a prevazut sau pe care putea sa le prevada ca urmare a neexecutarii la momentul încheierii contractului, afara de cazul în care neexecutarea este intentionata ori se datoreaza culpei grave a acestuia. Chiar si în acest din urma caz, daunele-interese nu cuprind decât ceea ce este consecinta directa si necesara a neexecutarii obligatiei.”

[16] A se vedea Decizia nr. 5117/2018 din 06-dec-2018, Curtea de Apel București.